

Az infláció helyzete Magyarországon

Válasz Botos Katalin „Infláció és pénzügyeink” és
Ábel István – Bognár Gergely – Lóga Máté –
Szabó István Attila „Változások az infláció magyarázatában”
tanulmányára

Varga József – Sipiczki Zoltán

ABSZTRAKT: Tanulmányunkban a 2022–2023 évi inflációt alakító tényezőket vizsgáljuk. Arra keressük a választ, hogy a magyar gazdaságban miért nőtt erőteljesebben az infláció, mint a környező, hasonló szerkezetű országokban. Cikkünkben ezekre a hatásokra szeretnénk rávilágítani, és javaslatokkal szolgálni a gazdaságpolitikai döntéshozók számára egy ellenállóbb inflációs politika kialakításához. Tanulmányunkban először Botos Katalin inflációs nézeteire reagálunk, majd néhány inflációs globális trendet vizsgálunk. Kiemelt szerepet szánunk az agrárterület inflációjának elemzésére.

Eredményeink alapján a globális költségtolta inflációs nyomás trendek mellett több országspecifikus tényező emelte a hazai inflációs mutatót. Az energiaárak nagymértékben megemelkedtek, a keleti beszállítói láncok egy része megszakadt. A hazai kevésbé termelékeny, ugyanakkor energiaigényes élelmiszeriparra az energiaársokk a környező országokhoz képest magasabb árfolyam ingadozási tényezőkkel együtt rövid- és középtávon nagyon erős hatást gyakorol, és jelentős eltéréseket mutat a hosszú távú egyensúlytól. Véleményünk szerint az élelmiszer önellátás fokozása mellett kiemelt figyelmet kell fordítani a mezőgazdasági beszállítói lánc hazai fejlesztésére is.

KULCSSZAVAK: Infláció, monetáris politika, kamatpolitika, élelmiszerinfláció

JEL-KÓDOK: E31, E52, E58,

DOI: https://doi.org/10.35551/PFQ_2024_3_5

Bevezetés

Jelen tanulmány egyfajta tartalmi válasz a Pénzügyi Szemle utóbbi két számában megjelent írásokra, Botos Katalin „Infláció és pénzügyeink”-re és Ábel István, Bognár Gergely, Lóga Máté és Szabó István Attila „Változások az infláció magyarázatában”-ra. Botos cikke széleskörű, átfogó, és ezért néhány helyen szükségszerűen felszíni elemzést nyújt a jelenlegi magyar monetáris és fiskális politikáról. Részleteiben feltárja

a 2022–2023. évi kiugróan magas infláció forrásait és hátterét. Magas színvonalú elemzésében bemutatja, hogy ezek a keresleti és kínálati oldalról érkező sokkhatások – mint a Covid idején jelentős teljesítmény nélküli pénzkiáramlás, a külső gazdasági körülmények (energiaár-drágulás), továbbá a természeti gondok (aszály), a piaci viszonyokba beavatkozó támogatások (ársapkák), árpolitikák, valamint az energiaár-emelkedés és az árfolyam miatt romló fizetési mérlegünk is – felelősek valójában a magyarországi infláció 2022-ben és 2023-ban bekövetkezett drasztikus megugrásáért (Botos, 2023).

Az elemzés számos fontos tényezőt és összefüggést érint, azonban a teljes kép kialakítása érdekében néhány további hatást is érdemes megvizsgálni. Véleményünk szerint több más tényező is szerepet játszott a 2022–2023 évi kiugró inflációs értékekben. A leginkább magyarázatra szoruló jelenség, hogy a magyar gazdaságban miért nőtt erőteljesebben az infláció, mint a környező, hasonló szerkezetű országokban. Cikkünkben ezekre a kiegészítő hatásokra szeretnénk rávilágítani, és javaslatokkal szolgálni a gazdaságpolitikai döntéshozók számára egy ellenállóbb inflációs politika kialakításához. Tanulmányunkban először reagálunk a két tanulmány inflációs nézeteire, majd néhány inflációs globális trendet vizsgálunk. Végül kiemelt szerepet szántunk az agrárterület inflációjának elemzésére, tekintettel a világviszonylatban is kiemelkedő hazai agrárinfláció alakulására.

Botos Katalin inflációs nézeteiről

Botos tanulmányában az infláció számos belső és külső okát elemzi. A tanulmány lényegi megállapodására koncentrálva – a külső és a belső tényezők közötti arányt nem érintve –, egyetértünk Botos Katalin fő megállapításával, amely szerint „egy kis, nyílt gazdaság pusztán autonom monetáris politikával aligha tudja kezelni az infláció leszorítását, monetáris politikája nem tud elszakadni az eladósodás miatt a nemzetközi pénzpiacok tendenciáitól.” (Botos 2023:84)

A tanulmány részleteit tekintve azonban már vegyes a kép, nincs teljes egyetértés közöttünk. Persze könnyebb helyzetben vagyunk, mivel pár hónappal később írjuk tanulmányunkat, de most úgy tűnik, hogy, a Botos által vizionált stagfláció, amely makacs magas infláció mellett gazdasági stagnálással járna, szerencsére nem tűnik valószínűnek. Sőt, úgy látszik, a magas infláció világszerte, – így hazánkban is – gyors ütemben csökken. Ez döntően a világpiaci energiahordozók árváltozásainak köszönhető, tehát külső, tőlünk független tényező.

Erre a megállapításra jut végső soron Botos Katalin is, amikor helyesen rámutat arra, hogy „a nemzetközi tapasztalatok szerint az infláció letörése nem járt tartós reáláldozattal.” (Botos 2023:85) A Spéder-Vonnák (2023) cikkekre hivatkozva osztja a mi véleményünket, amely szerint az infláció gyors emelkedésének és csökkenésének egyik fő oka az energiahordozók csúcsra emelkedése, majd drasztikus csökkenése.

Ehhez a külső tényezők által dobált infláció letöréséhez azonban szükséges volt a hazai monetáris politika kamatszigorítása is. A 18%-os mértékűre emelt napi kamatszint tökéletesen kiegészítette a lakossági és államháztartási kereslet csökkenését,

még akkor is, ha az MNB a kamatlábemeléssel kissé késedelmesen lépett, az infláció emelkedése után kullogott. Botos is utal erre: a „2022 nyarán, illetve nálunk szeptemberben kezdődő korrigálás azonban már nem volt elegendő az infláció megállítására” (Botos 2023, 89. o.), Fellner (2023) kapcsán. Végül monetáris oldalról megszületett ez a szükséges lépés, amely ugyanakkor rontja a gazdasági növekedést, a költségvetés egyenlegét, valamint a fiskális fenntarthatóságot közvetlenül (a kamatkiadási tételek növekedésén keresztül) és közvetetten (a magyar költségvetésben kiemelkedő szerepet játszó áfabevételek csökkenésén keresztül).

„Az infláció kiváltó okai” fejezetében Botos röviden, egy-egy mondatos tömörséggel foglalta össze a hazai inflációs okokat. Ebben a hagyományos energiahordozó-áremelkedés, a bérek emelkedése, az ársapkák rendszerére adott kereskedői válaszok, az aszályos 2022. év mellett kiemeli a hitelbővüléssel járó fogyasztás szerepét. A 2010-es választások utáni lakossági hitelbővülés – a reáltermelés stimulálása mellett – valóban hozzájárult az inflációs nyomás növekedéséhez. Erre a következő fejezetben is kitér. Helyesen állapítja meg, hogy a „gazdaság dinamizálása hitelfelvételen alapuló kereslet-bővítéssel – bár kétségkívül unortodox megoldás –, egyáltalán nem magyar találmány, nem kivételes dolog. Ezt a fejlett piacgazdaságok is alkalmazták, Amerikával az élen.” (Botos 2023, 87. oldal)

Érvelésrendszere csak bizonyos feltételrendszer esetén helyes. Mivel a Covid utáni kilábalás esetén egy hitelfelvétel alapú keresletbővítés nem okozna áremelkedést azokban a szektorokban, ahol a szabad kapacitás alatti a termelés (szolgáltató szektor, ipari termelés). Bővíti viszont az inflációs nyomást azokban a szektorokban, ahol már korábban is túlkereslet, vagy korlátozott kínálat mutatkozott (építőipar, élelmiszeripar). A szerző menségére szólva megállapíthatjuk, ha egy korrekt, több ágra bomló következtetési láncot kívánt volna felvázolni, akkor a cikk terjedelmét messze meghaladó írásra lett volna szükség.

Jelen tanulmányunk a monetáris politikai szálra koncentrálna, és nem foglalkozunk Botos tanulmányának fő javaslatával „A döntően áfa alapú költségvetési bevételi politikát célszerű lenne egy arányosabb – és progresszívebb – jövedelemadó politikával számoló, kombináló strukturáltabb politikával felváltani.” (Botos 2023:84) Terjedelmi okokból ugyancsak nem reagálunk az infláció túlkeresleti okokkal magyarázott, a forint bevezetésétől kezdődő történelmi fejtegetésekre. Mindenesetre Botos foglalkozik a monetáris és a fiskális politika együttes szerepével, és ennek az együttműködésnek a hibáiból messzemenő következtetést vont le: „Úgy tűnik tehát, hogy a 2022-es inflációs hullám hatására a „magyar modell” módosításra szorul.” (Botos 2023, 93. o.)

Tanulmánya végén megemlíti a magyar agrárgazdaság helyzetét. Gondterhelten állapítja meg, hogy „miközben kiváló mezőgazdasági feltételekkel rendelkezünk, az élelmiszerárak inflációja tavaly nálunk volt Európában a legmagasabb. Élelmiszeráraink a legmagasabbak közé tartoznak. Ez megdöbbentő, mint ahogy az is, hogy miért esett vissza oly jelentősen az élelmiszeriparunk.” (Botos 2023, 92. oldal) Az agrárgazdasági inflációval kiemelkedő jelentősége miatt tanulmányunk harmadik, utolsó részében részletesen külön foglalkozunk.

Ábel István, Bognár Gergely, Lóga Máté és Szabó István Attila inflációfelfogása

Tanulmányunk e részében az (Ábel et al. 2024, 110. o.) cikk főbb állításaira reflektálunk. A tanulmány fő gondolata, hogy az 2021–2022-ben hirtelen megemelkedett infláció elemzése kapcsán „az elemzők többsége a termékpiaci sokkokra koncentrált és nem a munkanélküliségi indikátorokra. A hagyományos elméleti keretet adó Phillips görbe szemléletet megkérdőjelezték. Az élelmiszer és energiaárak hirtelen megemelkedése mellett sok új inflációs tényező került előtérbe, így az ellátási láncokban keletkezett zavar, valamint a vírusválság kapcsán alkalmazott költségvetési kiadás és a laza monetáris politika. Ezek a tényezők a hagyományos megközelítésbe nem illenek bele.”

A szerzők Galbraith (2023) alapján elemzik az energiaárak emelkedésének hatását az inflációra. Megállapítják, hogy a Covid-válság előtt az olajárak kifejezetten alacsonyan álltak, ez csökkent a vírusválság alatt tovább. Ehhez az alacsony bázishoz képest lett magas az energiaár-infláció. Az energiaárak emelkedése mellett az autógyártásban fontos szerepet játszó félvezetők, a chipek piacán kialakult hiány is fontos tényező, mert az autógyártók által várt keresletviasszaesés nem következett be. Ezáltal a használtautó-piac árai jelentősen emelkedtek.

Ábel et al. (2023, 115–116. oldal) megemlíti az IMF becslését a Phillips görbe magyar adatokra elemzését Cohn-Bech – Foda – Roitman (2023) tanulmánya alapján. „Az elemzés becslési eredményei azt jelzik, hogy Magyarországon az inflációt magyarázó tényezők között a hagyományos Phillips görbe megközelítésben használt változók szignifikánsak, de ezek mellett sajátos tényezők is komoly hatással voltak az inflációra. Így a külföldi ársokkok itt is inflációt gyorsító tényezőként jelentek meg. Ugyanakkor számos olyan hagyományosan inflációt növelő tényezőként megjelenő belső hatásoknak, mint például az inflációs várakozásoknak vagy a keresleti oldali tényezőknek nem tulajdoníthatunk jelentős magyarázó erőt a mostani infláció elemzésénél.”

Összességében egyetértünk a szerzőgárda fejtegetéseivel, miszerint a Phillips görbe a Covid-válság előtt (20 éven át) és azóta is lapos, főképpen a munkavállalók alkupozíciójának csökkenése, különösen a szervezett munkavállalók érdekérvényesítési képességeinek visszaszorulása miatt. (Ábel et al. 2024, 122–123.o.) Ugyanakkor a nem lineáris Phillips görbe kapcsán szerintünk további vizsgálatok szükségesek. A szerzők nagy számú szakirodalmat tekintettek át, ahol a munkanélküliségi mutatót a betöltetlen álláshelyek számával helyettesítették, de az eredmények nem egyértelműek.

Teljesen egyetértünk a szerzőgárda azon következtetésével, hogy a jelenlegi inflációt nem a bér, hanem a profit emelkedése okozta. Voltak ugyan az USA-ban és az EU-ban olyan feltételezések, hogy a pandémia válság utáni kereslet növekedése hajtotta fel az árakat, az „adatok azonban nem utalnak arra, hogy az aggregált kereslet túlzott mértékben növekedett volna.” (Ábel et al. 2024, 124.o.) 2022-ben ugyanis világszerte a reálbérek csökkenése volt megfigyelhető. A tanulmány több szakirodalmi hivatkozás alapján a profitnövekedés szerepét az infláció alakulásában kb. 60 %-os

mértékűre teszi. E tényezőt jelen tanulmány szerzői is kiemelten fontosnak tartják, ezért a Globális inflációs trendek fejezetben külön kifejtjük nézeteinket.

Végül a Phillips görbével kapcsolatosan a bér és a profit szerepét tárgyaló elemzéssel egyetértünk: „A Phillips görbe megközelítésben már a kezdetektől jelentős változások történtek az infláció természetében, amely tükrözik a bekövetkezett változásokat is. Például a munkanélküliségi rés helyett később a kibocsátási rés került előtérbe. A mostani helyzetben a kibocsátási rés helyett a vállalati árképzés, a határköltség és a nyereségráta szerepeltetése mellett szóló indokok kerülnek előtérbe.” (Ábel et al 2024, 110. o.)

Globális inflációs trendek

A fenti két tanulmány mondanivalójához kapcsolódóan tanulmányunk ezen fejezetében az inflációs folyamat szélesebb horizontján vizsgálódunk, az infláció aktuális globális trendjeit saját véleményünk alapján elemezzük. Az utóbbi egy-két évtized alacsony inflációját ugyanis olyan „megatrendek” is alacsonyan tartották, mint például a digitalizáció és a globalizáció. (Matolcsy et al., 2020) Ezek pedig magukkal hoznak gazdasági szempontból és az infláció okainak vizsgálata szempontjából is érdekes jelenségeket.

Így például a vállalatok ebben az utóbbi két évtizedben a hatékonyabb kommunikációs és digitalizációs technikák bevezetésével folyamatosan tudtak javítani a hatékonyságukon. A globalizáció és a világszinten kialakuló olcsó (bár utóbbi időben sérülékeny) ellátási láncok pedig tovább csökkentették a termékek és szolgáltatások árát. Ez a kedvező időszak azonban megszűnni látszik közép- és hosszú távon is. A további technológiai fejlesztésekben még van potenciál, azonban jellemzően ezek már egyre magasabb bevezetési költséggel ültethetőek be a cégek mindennapjaiba: az internetes gyors kommunikáció, a mobiltelefonok elterjedése, az adatok gyors kiértékelése irodai szoftverekkel vagy vállalati információs rendszerekkel – mind-mind olyan eszköz, amit szinte minden vállalat be tudott építeni a folyamataiba. További fejlesztési lehetőségek is vannak az AI, a metaverzum és big-data területen, azonban ezek hatékonyságnövelő vállalati környezetben készpénzre váltható alkalmazása még nem elterjedt. A járványok és a fegyveres konfliktusok, esetlegesen kialakuló kereskedelmi háborúk miatt pedig a korábban kialakított kedvező beszállítói árak egyre nehezebben fenntarthatóak. (Goodhart – Pradhan 2017; Hajnal – Várhegyi 2016)

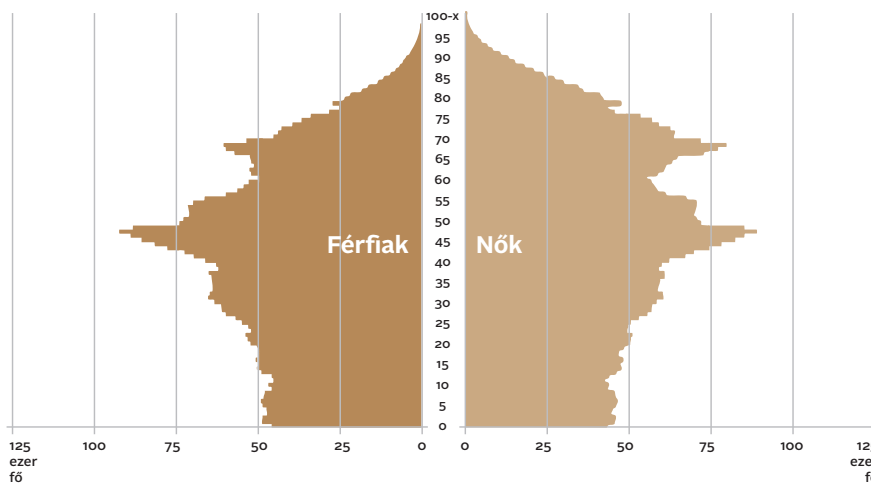
Magyarország e téren különösen kitett a nemzetközi hatásoknak. A nyitottabb gazdaságokban az infláció sokkal érzékenyebb a külső hatásokra, mint a belsőkre, csökkennek a kereskedelmi korlátok. (Nagy – Tengely, 2018) Auer et al. (2019) ugyancsak megvizsgálta a globalizáció inflációs szinkronizáló hatását, és azt találta, hogy a globális értékláncok és input-output kapcsolatok jelentős mértékben elősegítik az infláció együttmozgását az országok között.

Ezt az egymásra való hatást mutatta be nagyon szemléletesen Cravino – Levchenko (2017), amikor megvizsgálta a nemzetközi input-output kapcsolatok erejét. Azt találta, hogy a globális inflációs sokkok jelentős mértékben átsugározódnak

az egyes országokba. Átlagosan egy 1%-os inflációs növekedést hozó sokk a vizsgált országon kívüli országokban 0,19%-kal növeli a hazai termelői árinflációt.

További kedvezőtlen inflációs trendet vetít előre az egész Európában és Magyarországon is romló társadalmi korfa is.

1. ábra: Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint, 2023.

Forrás: KSH 2024a

Az idős korosztály arányának növekedése azt is jelenti, hogy a gazdaságban kevesebb lesz a munkaerő, mivel csökken a munkaképes korúak aránya, ami viszont növeli az inflációt (Yoon et al., 2014). Ugyanez a jelenség más szempontból is növeli az inflációt: az a tény, hogy a munkaerőpiacon csökken az aktív korúak száma, jobb pozícióba helyezi a bértárgyalásokon a munkavállalókat, ami magasabb béreket eredményez. Ez megnövekedett keresletet is eredményez, így nő az infláció. Ezen felül elkerülhetetlenek a magasabb adóterhek a munkavállalókon annak érdekében, hogy a szociális védőháló fennmaradjon és az idősek ellátása biztosítva legyen. (Goodhart – Pradhan, 2017) A magasabb bérek a vállalatok költségeit megnövelik, amely az árak emelkedésében mutatkozik meg. Emiatt a magas inflációs várakozások is felerősödnek, így a bértárgyalásokon még magasabb bérekért fognak harcolni a munkavállalók. Így ez a folyamat öngerjesztő, ár-bér spirálba torkolhat (Hajnal – Várhegyi 2016). Valóban fontos politikai cél hosszútávon a családalapítás ösztönzése a romló korfa javítása érdekében, de rövid- és középtávon a jelenleg meglévő fiatal generáció kivándorlását megelőzendő intézkedések és számukra kedvező társadalmi és gazdasági rendszer kialakítása legalább ilyen fontos kormányzati célnak kell lennie a jövőben.

A hazai infláció 2022–2023. évi alakulása szempontjából fontos jelenségnek tartjuk az angolul profit driven inflation (profitinfláció) néven elterjedt folyamatot, amely negatív felhangként hazánkban is megjelent ebben az időszakban. A fogalom

annyit jelent, hogy egyes cégek a beszállítói áremelkedésekhez mérten túl is indokolatlanul magasabb árakat határoznak meg saját termékeikre, mint amennyi elvárható lenne, ezzel minél nagyobb profitot generálva saját maguk számára. (Kharroubi & Smets, 2024)

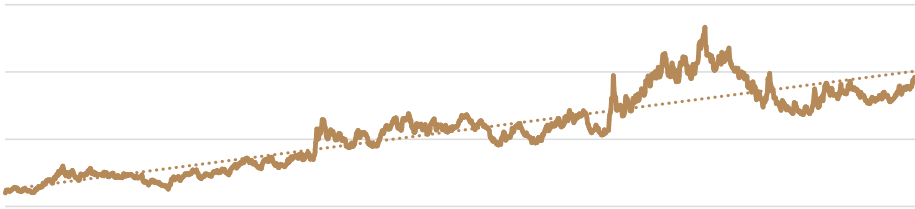
Miközben ez makroszinten káros hatáshoz vezet, addig vállalati mikroszinten racionális döntés volt a cégek részéről. Az áraik emelése előfordulhatott a költségeik emelkedése hiányában is. Az emelkedő energiaárak, a kivetett rendkívüli adók (extraprofitadók) és egyre szélesebb körben bevezetett ársapkák mind-mind hozzájárultak a piaci bizonytalansághoz. Ezeket a kockázatokat fedezve számos termégyártó, forgalmazó és szolgáltatást nyújtó úgy reagált, hogy emelte a haszon-marzsát. Ahogy az MNB 2023. decemberi inflációs jelentésében is olvasható „a vállalati profitok az elmúlt negyedévekben jelentősen emelkedtek.” (MNB 2023)

Egy stabil szabályozási és adókönyezetben a piaci verseny, és a (például árfigyelő rendszerrel megerősített) pénzügyileg tudatos vásárlói magatartás kiárazza a túl magas vállalati profittal árazó szereplőket. Egy hektikus és nem kiszámítható törvényi keretrendszerben azonban racionális viselkedés a veszteségekre való felkészülés. Ekkor nem történik meg a piaci szelekció. Javasolt tehát, a jövőben kiemelt figyelmet fordítani a különadók mértékének csökkentésére, illetve célszerű kerülni a hirtelen gazdasági beavatkozásokat (megfelelő hatástanulmány hiányában).

A kormány 2021 őszén átmenetileg árstopot vezetett be egyes alapvető élelmiszerek esetében. 2022 novemberében a kormány arról döntött, hogy kibővíti az egyes alapvető élelmiszerekre vonatkozó árstopot. (6/2022. (I. 14.) Korm. rendelet az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény veszélyhelyzet ideje alatt történő eltérő alkalmazásáról). Az árak a kötelező készletszint fenntartását és egyéb szabályok betartását az általános fogyasztóvédelmi hatóság, azaz a megyei és fővárosi kormányhivatalok a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal bevonásával ellenőrizték. Egyre több szakmai cikk jut arra a következtetésre, hogy az antiinflációs-nak vélt ársapka-politika hozzájárult az infláció megerősödéséhez (Petschnig 2023), valamint az ársapkák és kamatstopok fenntartása negatív hatást gyakorolt (Várhegyi 2023). Egyes elemzők szerint azonban „az áremelkedés adminisztratív akadályai – a rezsicsökkentéstől az ársapkákig – hangulatjavító hatásukon kívül csak átmeneti, ráadásul pazarláshoz, ellátási zavarokhoz vagy éppen egyensúlyi problémákhoz vezető megoldást jelentettek.” (Karsai 2023)

A piaci bizonytalanság okozta profit húzta inflációhoz hozzájárulhatott a 2022. évi devizaárfolyamok hirtelen gyengülése és folyamatos ingadozása is. 2022-ben kiugróan magas eltérés volt a megszokott trendtől, amit a gazdasági szereplők korábbi terveikben nem tudtak beárazni. Ha az árfolyamok instabilak lesznek, a cégek bizonytalanok abban, hogy milyen árfolyamértékre számíthatnak, akkor olyan magas árat szabnak a terméküknek/szolgáltatásuknak, hogy árfolyamvesztéség realizálás esetén is legyen profitjuk.

2. ábra: Az euró értéke nemzeti valutában

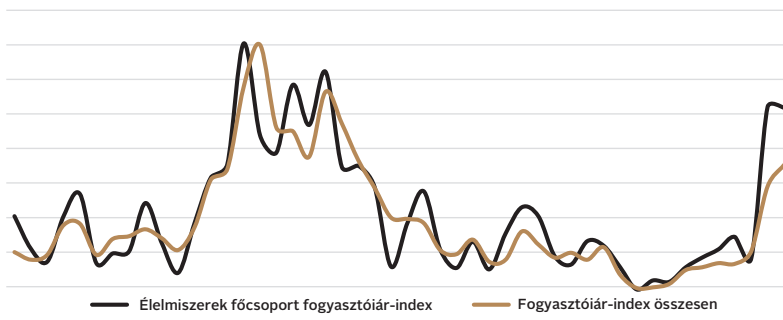
Forrás: MNB 2024a

Torzító tényezők a lakosság inflációs érzékelésében

A globális trendek általunk vizsgált másik torzító tényezője a lakosság inflációs érzékelésében az a tény, hogy a 2021-et megelőző évtized egy relatív alacsony inflációs periódus volt. Az infláció veszélyeinek megítélése a közgazdasági irodalomban a 2008. évi világgazdasági válság után háttérbe szorult. Ezen pénzügyi válság utáni időszakban – néhány kisebb földrajzi és időbeli kivételtől eltekintve – közel egy évtizedig a gazdaság szereplői kegyelmi korszakban éltek. E periódus az alacsony infláció, alacsony kamatlábszint és magas gazdasági növekedési ütem hármasságával volt jellemezhető. Ez a gazdaságpolitikai konstelláció azonban 2021 óta megváltozott, különösen az USA FED kamatlábszintjének emelkedése következtében.

A nemzetközi és a hazai lakosság hozzá szokott az 5% körüli és az alatti inflációs környezethez, ezért a lakosságot is váratlanul érte az ilyen mértékű áremelkedés. A kétezres évek előtt azonban az 5–10%-os infláció nem volt szokatlan, ahogy azt a 3. ábrán látható historikus inflációs adatok is mutatják. Így nem lehet kijelenteni, hogy a 2010 utáni extrém alacsony infláció lenne a természetes folyamat.

3. ábra: A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint és a nyugdíjas fogyasztóiár-index [előző év = 100,0%]

Forrás: KSH 2024b

Az utóbbi egy-másfél évtized alacsony inflációs időszaka egyszeri vagy kevésbé szélsőségesen fogalmazva, ritka eset volt, és tartósan be kell rendezkedni 2–3% helyett egy 5% körüli időszakra a globális trendek miatt.

Élelmiszer-infláció és annak torzító tényezői a lakosság inflációs érzékelésében

Az élelmiszerárak az infláció mérése során kb. 20%-os súllyal vesznek részt. Valamint az infláció jelentős szerepet játszik az élelmiszerár-növekedés előmozdításában. (Bareith és Fertő 2023)

1. táblázat: Az élelmiszerek fogyasztási súlya az infláció mérésében

A KSH részletes csoportjainak MNB szerinti bontása, súlyok (%)														
Évek	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Piaci javak	80,6	81,0	81,0	81,0	82,3	83,6	83,8	84,0	83,4	84,9	86,3	87,6	86,8	86,9
Élelmiszerek	17,5	17,9	18,3	18,7	19,3	19,1	19,3	18,8	19,3	19,4	20,2	19,4	19,6	19,6

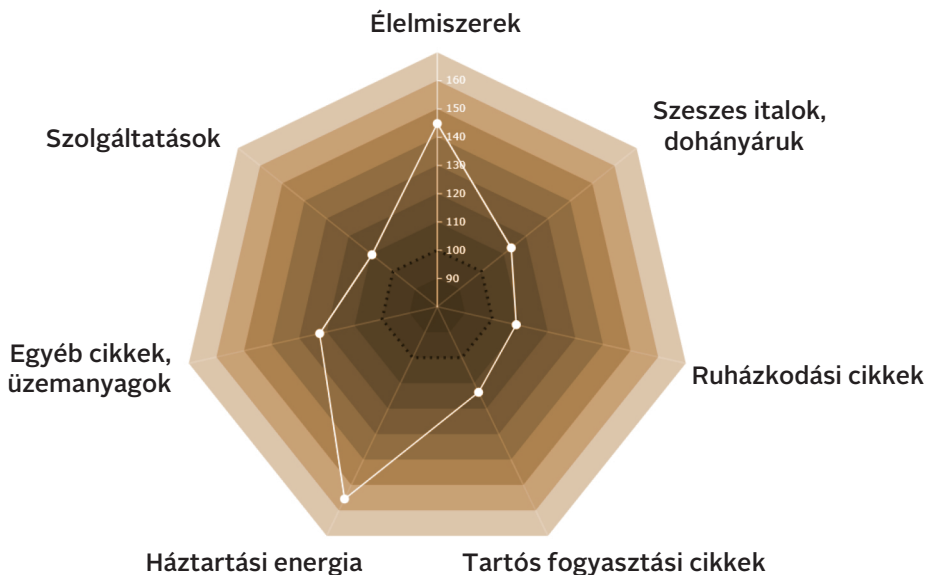
Forrás: MNB 2024c

Több torzító tényező van a lakosság inflációs érzékelésében. Ezek a torzítások még inkább felerősítik a statisztika által kimutatott magas inflációt. A háztartások költségvetésének jelentős részét a ritkábban vásárolt áruk és szolgáltatások teszik ki. Ilyen lehet például az autó vagy a tartós műszaki cikkek. Ezekről a kiadásokról és áruk változásáról hajlamosak vagyunk megfeledkezni, amikor az inflációról véleményt alkotunk. Eközben egyes rendszeresen vásárolt tételek (például élelmiszerek, üzemanyag) a háztartások érzékelésében nagyobb súllyal szerepelnek, így ha ezeknek a termékköröknek az ára megy fel, akkor az emberek rendszerint túlbecsülhetik a tényleges inflációt. (Molnár 2014)

Ez azonban csak részben egy érzékelési torzítás, hiszen az alacsonyabb jövedelmi tizedekbe tartozó rétegek a jövedelmük nagyobb hányadát költik élelmiszerre, mint a magasabb jövedelmi tizedekbe tartozók. Emiatt az élelmiszerinfláció hatása ezekre az amúgy is anyagi bizonytalanságban élő csoportokra negatívabb hatással van, mint amennyit az átlagos inflációs ráta mutat. (Sipiczki et al 2023) Esetükben a magyarországi infláció erősen összefügg az agrárkultúra és az élelmiszerek fogyasztási kosarukban betöltött domináns szerepével. Ezekben az alacsony jövedelmi csoportokban a magyar infláció gyakorlatilag az élelmiszerár-infláció szinonimája.

Nemzetközi tapasztalatok alapján ennek jóléti következményei vannak, különösen azokban a gazdaságokban, ahol a lakosság nagy része a szegénységi küszöb alatt él, ahol a társadalom szegény tagjai jövedelmük nagyobb hányadát költik élelmiszerre, és így súlyosan megszenvedik az élelmiszerárak emelkedését (lásd Barrett és Do-rosh, 1996; Arndt et al., 2008; Moncarz et al., 2018).

4. ábra: Inflációradar 2022. december – Fogyasztóiár-indexek a kiadások csoportjai szerint (előző év azonos hónapja = 100)

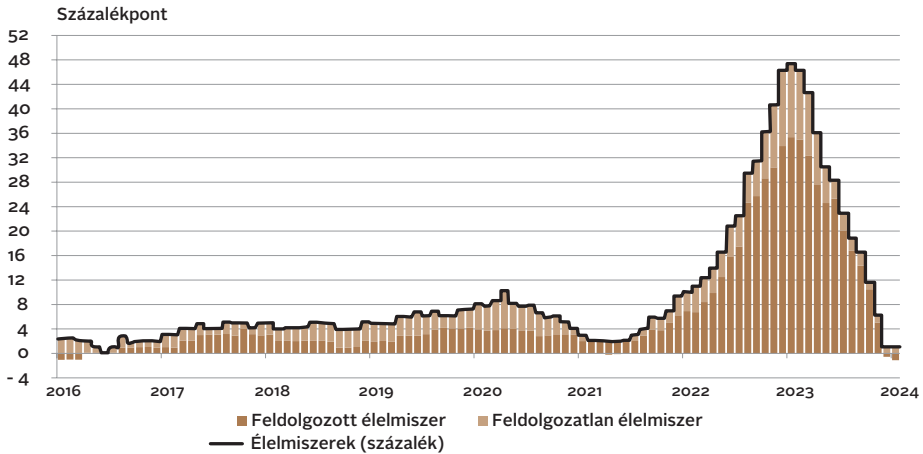

Forrás: KSH 2024c

Hazánk kis nyitott gazdaságként és csökkenő hazai élelmiszer önellátó képességgel, egyre növekvő agrár importhányaddal különösen kitett az árváltozások negatív hatásainak. A legtöbb mezőgazdasági árucikk keresleti rugalmassága olyan alacsony, hogy a kereslet kis mértékű változása nagy árváltozást okoz. (Moses et al 2019) Az áringadozás különösen nagy kockázatot jelent a mezőgazdasági ágazatban, mivel a nyereségszintek sok termelési ágazatban közel vannak az egyensúlyi nyereséghez, ami minimális. [Bareith és Csonka 2019; Bareith és Csonka (2022)]

Botos Katalin (2023) tanulmányában rávilágított arra, hogy a 2022. évi élelmiszerárak növekedését nagyban növelte az aszályos időjárás és az export nehézségei sem segítették a romló árfolyamon keresztül. Ezt az értékelést azonban érdemes kiegészíteni egy másik szemszögből: a gyengülő forint szoros kapcsolatban áll az élelmiszerárakkal. Ennek egyik sajnálatosan fontos oka, hogy a hazai élelmiszeripar beszállítói ellátási láncja is meglehetősen importfüggő. Vagyis a mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékek hazai fogyasztásának egy részét – az utóbbi két évben egyre növekvő részét – importból fedezzük. A csökkenő forintárfolyamnak tehát ártorzító (inflációnövelő) hatása van.

5. ábra: Élelmiszer-infláció Magyarországon

Megjegyzés: A KSH és az MNB által számított élelmiszer infláció eltérését módszertani különbségek magyarázzák. Az MNB az élelmiszerekhez kapcsolódó szolgáltatásokat a piaci szolgáltatások (éttermi étkezés, munkahelyi étkezés, büféáruk) és a szabályozott áru termékek és szolgáltatások (iskolai étkezés, óvodai, bölcsődei étkezés) közé sorolja, egyes italokat pedig a nem tartós iparcikkek közé (kávé, tea, alkoholmentes italok).

Forrás: MNB 2024b

2023-ban a Magyarországról exportált mezőgazdasági áruk mennyisége meghaladja a Magyarországra importáltakét. Az agrárexport a teljes kereskedelem 9%-át teszi ki, az import pedig csak 7%-át. (AKI 2024) Viszont árnyalja a képet, hogy az élelmiszer-inflációt nemcsak az importált termékek árai növelik. A mezőgazdasági ágazat számára jelentős import tétel a vegyi termékek (műtrágyák, növényvédő szerek) és a gépi berendezések behozatala.

A mezőgazdasági vállalkozók tevékenységükhöz elsősorban mezőgazdasági és gépipari termékeket importáltak, kisebb arányban élelmiszereket és vegyipari termékeket is. A költségoldalón ez egy költségnövelő tétel a gyengülő forint miatt, amit a hazai mezőgazdasági termelők beépítenek az áraikba. Ez további inflációs nyomást jelent.

További költségtolta inflációs nyomást okozott, hogy bár a háztartásokat részben védte a rezsisökkentési intézkedés, de az emelkedő beszerzési árakat az állam főként vállalati adókból tudta finanszírozni. Ezek az adók szintén beépültek az árakba a vállalati árazások nyomán. Az energiaárak nagymértékben megemelkedtek, az Ukrajnában zajló háború miatt pedig a keleti beszállítói láncok egy része megszakadt. Ez a mezőgazdasági munkák anyagköltségeit is növeli. Emellett a műtrágyák és a növényvédelem árai is jelentősen emelkedtek az elmúlt években, ami a mezőgazdasági költségek további növekedését okozta.

Az élelmiszer-infláció fontos szerepet játszik egy ország közjóléte és pénzügyi biztonsága szempontjából. Az energiaár-sokk az árfolyamcsökkenési tényezőkkel együtt rövid és középtávon nagyon erős hatást gyakorolnak az élelmiszer-inflációra, és nagy eltéréseket

okoznak a hosszú távú egyensúlytól. Az agrárgazdaság jövőbeli inflációs pályáját illetően 2024-ben is nagyfokú a bizonytalanság. Számos különböző forgatókönyvvel lehet számolni ezen a területen, de néhány alapvető tendencia felvázolható. Valószínű, hogy a klímaváltozás negatív hatásai növekedni fognak, így az aszályok és a vízhiány gyakrabban fordulnak majd elő. Ez további nyomást gyakorol az inflációs folyamatokra. Másrészt bizonytalanságot okoz a forint árfolyamának alakulása, amely a közvetlen élelmiszer import mellett a fent részletezettek miatt a hazai előállítási költségeket is növeli.

Botos Katalinnal egyetértésben véleményünk szerint is az élelmiszeripar termelése ma már több területen nem kielégítő. A hazai termelés jelentősen visszaesett és romló árfolyam-környezetben ez tovább táplálja az inflációt. Az infláció elleni küzdelemhez azonban többoldalú megközelítésre van szükség. Az élelmiszer önellátás fokozása mellett kiemelt figyelmet kell szentelni a mezőgazdasági beszállítói lánc hazai fejlesztésére is. A monetáris és árfolyam-politikának figyelembe kell vennie a mezőgazdasági fogyasztást, amely az infláció egyik legfontosabb meghatározó tényezője. Ráadásul nagyobb hatással van az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező társadalmi rétegekre, mint ahogyan az széles körben ismert.

Összegzés

Tanulmányunkban több szempontból vizsgáltuk a hazai inflációra ható tényezőket, amelyek közül az alábbiakat tartjuk lényegesnek. A globális járványok és fegyveres konfliktusok, valamint esetleges kereskedelmi háborúk kedvezőtlen hatást gyakorolnak a korábbi kedvező beszállítói árak fenntarthatóságára. Magyarország különösen érzékeny a nemzetközi hatásokra ezen a területen. Az egész Európára és Magyarországra előrejelezhető további kedvezőtlen inflációs trendet súlyosbítja a társadalmi korfa romlása. A profitinfláció is hozzájárulhatott az inflációhoz, valamint a 2022-es devizaárfolyamok hirtelen gyengülése és folyamatos ingadozása is.

A lakosság inflációs érzékelését torzíthatják olyan tényezők, mint az élelmiszer-infláció és az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező rétegek fokozott érzékenysége az élelmiszerárak változásaira.

Az energiaárak jelentős emelkedése és a keleti beszállítói láncok megszakadása további országspecifikus tényezőket jelentenek, amelyek erős hatást gyakorolnak az élelmiszerinflációra Magyarországon.

Az infláció elleni küzdelemhez többoldalú megközelítésre van szükség. Az élelmiszer önellátás fokozása mellett kiemelt figyelmet kell szentelni a mezőgazdasági beszállítói lánc hazai fejlesztésére is. A monetáris és árfolyam-politikának figyelembe kell vennie a mezőgazdasági fogyasztást, amely az infláció egyik legfontosabb meghatározó tényezője. Ráadásul nagyobb hatással van az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező társadalmi rétegekre, mint ahogyan az széles körben ismert. ■

Felhasznált irodalom

1. AKI 2023: Az élelmiszer-gazdaság külkereskedelme, XXVII. évfolyam • 1. szám • 2024. szám <https://www.aki.gov.hu/termek/az-elelmiszer-gazdasag-kulkereskedelme-2023-ev/>
2. Arndt, R. Benfica, N. Maximiano, A.M. Nucifora, J. Thurlow Higher fuel and food prices: impacts and responses for Mozambique Agric. Econ., 39 (2008), pp. 497-511; <https://doi.org/10.1111/j.1574-0862.2008.00355.x>
3. Auer, R. A., Levchenko, A. A., & Sauré, P. (2019). International inflation spillovers through input linkages. Review of Economics and Statistics, 101(3), 507-521.; DOI 10.3386/w23246
4. Ábel I. – Bognár G. – Lóga M. – Szabó I. A. (2024) Változások az infláció magyarázatában. Pénzügyi Szemle 2024/1. szám; DOI: https://doi.org/10.35551/PFQ_2024_1_6
5. Bareith T. – Fertő I. (2023). Stabilizálhatja-e a monetáris politika az élelmiszer-inflációt? Statisztikai Szemle 101, évfolyam 4. szám, pp. 354-380.; <https://doi.org/10.20311/stat2023.04.hu0354>
6. Bareith, T. - Csonka, A. (2022) „Dynamics of Competition in the Hungarian Poultry Industry”, AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics, Vol. 14, No. 2, pp. 15-29. ISSN 1804-1930. DOI 10.7160/aol.2022.140202.
7. Barrett, C. D., P.A. Dorosh Farmers' welfare and changing food prices: nonparametric evidence from rice in Madagascar Am. J. Agric. Econ., 7 (3) (1996), pp. 656-669
8. Bareith, T. - Csonka, A. (2019) Profitperzisztencia vizsgálata a magyar ser-tésszektorban. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, 66 (7-8). pp.; <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2019.7-8.847>
9. Botos, K. (2023) Infláció és pénzügyeink. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY (1963-), 69 (4). pp. 84-94. ISSN 0031-496X; DOI: https://doi.org/10.35551/PFQ_2023_4_5
10. Goodhart, C. – Pradhan, M. (2017) Demographics will reverse three multidecade global trends. Letöltés dátuma: 2022.11.20. http://eprints.lse.ac.uk/84208/1/Goodhart_Demographics%20will%20reverse_2017.pdf
11. Cravino, J., & Levchenko, A. A. (2017). Multinational firms and international business cycle transmission. The Quarterly Journal of Economics, 132(2), 921-962.; DOI:10.1093/qje/qjw043
12. Fellner Á (2023): Megbukott az unortodox gazdaságpolitika. https://utodaink-jo-voje.hu/gazdasag/az_unorthodoxia_kudarca.pdf
13. Hajnal M. – Várhegyi J. (2016) Infláció. Letöltés dátuma: 2022.10.16. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-oktatasi-fuzetek-inflacio-2016majus.pdf>
14. Karsai, G. (2023). GKI Gazdaságkutató Zrt.: Idén 0, 5 százalékos visszaesés és 19 százalékos infláció várható. KÜLGAZDASÁG, 67(3-4), 32-52.; <https://doi.org/10.47630/KULG.2023.67.3-4.32>
15. Kharroubi, E., & Smets, F. (2024). Monetary policy with profit-driven inflation (No. 1167). Bank for International Settlements.

16. KSH 2024a: Korfa; Letöltve 2024.04.21 <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/ország.html>
17. KSH 2024b: A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint és a nyugdíjas fogyasztóiár-index; Letöltve 2024.04.03. https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html
18. KSH 2024c Infláció radar 2022. december Fogyasztóiár-indexek a kiadások csoportjai szerint Letöltve 2024.04.03. https://www.ksh.hu/interaktiv/fogyar_radar/index.html
19. Molnár György 2014: Miért lehet magasabb az érzékelt infláció a valóságnál? <https://www.mnb.hu/letoltes/molnar-gyorgy-miert-lehet-magasabb-az-erze-kelt-inflacio-a-valosagnal.pdf>
20. MNB 2023 Inflációs jelentés 2023. december. <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-24.pdf>; 50. oldal
21. MNB 2024a: Euro árfolyam Letöltés dátuma: 2024.03.07. <https://www.mnb.hu/arfolyam-tablázat?deviza=rbCurrencySelect&devizaSelected=EUR&date-from=2018.+02.+07.&datetill=2024.+03.+07.&order=1>
22. MNB 2024b: Gyorselemzés az infláció alakulásáról. 2024. Február Letöltés dátuma: 2024.03.01.
23. MNB 2024c: Az élelmiszerek fogyasztási súlya az infláció mérésében MNB szerinti bontás; <https://statisztika.mnb.hu/idosor-3678>; 0203_mnbcsoportok ; Letöltés dátuma: 2024.03.01.
24. Matolcsy Gy. – Nagy M. – Palotai D. – Virág B. (2020) Infláció a digitális korban – Az infláció mérése és torzításai a 21. században. HITELINTÉZETI SZEMLE / FINANCIAL AND ECONOMIC REVIEW, 19 (1). pp. 5-36. ISSN 1588-6883 <http://doi.org/10.25201/HSZ.19.1.536>
25. Moses K. Tule, Afees A. Salisu, Charles C. Chiemeké, Can agricultural commodity prices predict Nigeria's inflation?, Journal of Commodity Markets, Volume 16, 2019, 100087, ISSN 2405-8513, <https://doi.org/10.1016/j.jcomm.2019.02.002>.
26. Moncarz, P; Barone, S.; Descalzi, R. Shocks to the international prices of agricultural commodities and the effects on welfare and poverty: a simulation of the ex ante long-run effects for Uruguay Int. Econ., 156 (2018), pp. 136-155 December 2018
27. Nagy É. – Tengely V. (2018) The external and domestic drivers of inflation: the case study of Hungary. BIS Paper, (100j).. doi: 10.31477/rjmf.201803.49
28. Sipiczki, Z. - Parádi-Dolgos, A. - Varga, J. (2023) Analysis of the inflationary redistribution of consumption and wealth, evidence from Hungary. ACTA OECONOMICA, 73 (1). pp. 129-143. ISSN 0001-6373
29. Spéder B. – Vonnák B.: Inflációs sokkok és defláció: stilizált tények az elmúlt 50 év alapján Hitelintézeti Szemle, 22. évf. 3. szám, 2023. szeptember, 26–47. o.; <https://doi.org/10.25201/HSZ.22.3.26>
30. Petschnig, M. Z. (2023). 2022: Határozott inflációerősödés, főként belső okokból. KÜLGAZDASÁG, 67(1-2), 130-135. https://real.mtak.hu/180842/1/K16_Petschnig_d1ec8be9f1.pdf; <https://doi.org/10.47630/KULG.2023.67.1-2.130>
31. Várhegyi, É. (2023). Hiteltelen politika, beragadó infláció. KÜLGAZDASÁG: A KOPINT KONJUNKTÚRA KUTATÁSI ALAPÍTVÁNY FOLYÓIRATA, 67(1-2),

- 164-168. https://real.mtak.hu/180374/1/K2o_Varhegyi_800268d371.pdf; <https://doi.org/10.47630/KULG.2023.67.1-2.164>
32. 6/2022. (I. 14.) Korm. rendelet az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény veszélyhelyzet ideje alatt történő eltérő alkalmazásáról